

ברכת הים הגדול/אלעד לוי

ה"ג בברכות (נד): "על ההרים ועל הגבעות ועל הימים ועל הנהרות ועל המדברות אומר ברוך עושה בראשית, רבי יהודה אומר הרואה את הים הגדול אומר ברוך שעשה את הים הגדול, בזמן שרואהו לפרקים". ויש לשאול: א) ר"י פליג את"ק או מפרש לדבריו, כדאשכחן בכמה דוכתי? ב) על אלו ימים דיבר ת"ק, ומהו "הים הגדול" דר"י?

א. האם ר"י פליג את"ק?

אפי' פליגי, לא על כל ימים איפלגו אלא על ים הגדול לבדו ומודי ר"י לת"ק בשאר ימים. זאת ועוד, במידה והלכה כר"י נבאר דלא פליגי, דאילו פליגי הא קי"ל כחכמים ולא כדעת יחיד.

דעת הטור

לשון רש"י: "לפי שהוא חשוב וגדול מכלן קבע ליה רבי יהודה ברכה לעצמו", משמע קצת דפליג את"ק, וכלשונו העתיק ר"י מלוניל (מב:). וכן הטור (סי' רכ"ח) תמה על הרמב"ם: "איני יודע למה פוסק כיחיד, שר"י הוא שקובע לו ברכה לעצמו ורבנן פליגי עליה", וכ"כ האגור (סי' ש"כ) והרמ"ך (הר"ד בכס"מ ברכות פ"י הי"ד). וכ"פ ראב"ן (סי' ר'), ריא"ז (פ"ט ה"ג), ורשב"ץ (ברכות נד.), וכ"מ מדברי האשכול (אלבק, ברכות הודאה) שסיגנן לשון המשנה.

ונראה דר"י דאזיל לשטתיה (ברכות מ.) דכל מין ומין תן לו מעין ברכתיו (וכ"כ הגר"א סי' רכ"ח, וכן מצאתי ברשב"ץ שם) דזה ים גדול מכל הימים, ומאחר ולא קי"ל כותיה במיני זרעים ודשאים ה"נ לא אזלינן בתריה. עו"כ במשכנות יעקב (קרלין, סי' ק"א) דר"י אזיל לשיטתיה (פרה ה, ח) דים הגדול לבד אקרי מקוה ולא שאר ימים, והתורה יחדה לו שם "מקווה המים" וע"כ קבע ברכה לעצמו, ומאחר דהתם לא קי"ל כוותיה, הכא נמי.

דעת הרמב"ם

אלא שרוב מכריע נקטו להלכה כר"י: רמב"ם (פ"י הט"ו), בה"ג (הל' ברכות), רס"ג (בסידורו), רא"ש (שו"ת, כלל ד' סי' ד'), סמ"ג (עשין כ"ז), רוקח (הל' ברכות סי' שמ"ג), רא"ב בן הרמב"ם (המספיק, פרק ל'), מהר"ם מרוטנבורג (ברכות מהר"ם, הוספות), ארחות חיים (ברכות, אות נ"ו,

וכ"ה בכלבו סי' פ"ז), סמ"ק (סי' קנ"א), רי"ו (ני"ג ח"ב), אבודרהם (ברכות הראיה והשבח), מצוות זמניות (הל' ברכות שער ט'), אהל מועד (שער הברכות, דרך ג'), ר"י ב"ר יקר (פירוש התפילה), המכתם (כאן), הפרדס¹ (נב"ו, שער הראיה), המאורות (כאן), רבנו בחיי (כד הקמח, זנות הלב), והבתים (שער י"ג, אות י"א).

וכ"מ מפשטות הר"ף (מג: רבנו יונה (מב:), ריטב"א (נט. ופסחים ז:), הגהות מימוניות (פ"י הט"ו) רבנו מנוח (שם הי"ד) רא"ה (כאן, וסוכה לט.), ואגודה (סי' ר"ד).

וכן נראה מרמב"ן, נמוק"י (פסחים ז:), ושוב ברמב"ן ברכות נא:), ר"ן (פסחים נג:), חינוך (מצוה ת"ל), ורשב"ש (שו"ת סי' קפ"ו), שהביאו ברכה זו כדוגמא לברכת השבח, וכבר כתב הרא"ש: "ולא ראיתי בפוסקים שפסקו דאין הלכה כר"י".

ולפ"ז נראה דסברת ר"י אינה דבעי היכר לכל מין, אלא מצד חשיבותו (והן אמת שכ"מ לשון רש"י, וכ"כ מאירי ורא"ה ועוד) מידי דהוה אפת ויין דקבעו להו ברכה² ולכן אזלינן בתריה

1. לשונו צ"ב: "הרואה את הים לשלשים יום מברך בא"י שעשה את הים הגדול... על הנהרות ועל המים אומר בא"י עושה בראשית... אבל על הים א"א לברך עליו ברוך עושה בראשית כמו על ההרים, משום דכתיב על ההרים יוצר הרים. אבל בימים לא כתיב בהו לא יצירה ולא בריאה, אלא ורוח אלהים מרחפת על פני המים, וכתיב ויהי מבדיל בין מים למים". ע"כ. כוונתו לבאר למה נתייחדה ברכת יה"ג, שלא נאמרה בו עשייה (וכ"כ ר"י ב"ר יקר, בפירוש התפילה) אלא דשאלה העולה הלא גם על ימים מברכים "עושה בראשית" כן אמרה המשנה במפורש וכן פסק בעצמו!

ושמא אין להגיה (כהצעת המו"ל: "את הים הגדול... ועל הימים"), אלא כך כוונתו: על הים, כל ים, מברכים "הים הגדול" (כולל תיכון וסוף ודומיהם). ר"ימים" דקאמר ת"ק, בכוונה תחילה שינה מלשון המשנה ל"מים" דר"ל שאר מקוואות המים כים כינרת ושאר אגמים, שהם כן חלק מהטופוגרפיה של הארץ, וגם בהם שייכת "עשייה" שממעשה הארץ וגופה הם (דומיא דנהרות), ועליהם מברך "עושה בראשית". והסכים לדברי מורי הרב לירון.

ומ"מ לגופם של דברים, יש להעיר דבכמה דוכתי מצינו לשון עשייה בים: "כי ששת ימים עשה יי את השמים ואת הארץ את הים ואת כל אשר בם" (שמות כ'), וכמוהו "עשה שמים וארץ את הים ואת כל אשר בם" (תהילים קמ"ו). ועוד איתא בחגיגה (יב.) שהמים נבראו ביום הראשון? ואין לומר דר"ל שבמעשה בראשית לא מצינו כן, שהפס' שהביא הפרדס הוא "יוצר הרים" והוא בעמוס (פ"ד).

2. כ"כ הרש"ש על המשנה כאן, ואף הקשה על הגר"א: א) דהא אף ר"י לא פליג בכל מין ומין מפירות העץ או האדמה, וה"נ מין ים אחד הוא, ואם כדבריו הו"ל לחלק בין ברכת הרים וימים וכדו' ב) היאך ביאר כן בשו"ע שפסק כר"י, הא במיני דשאים זורעים לא קי"ל כוותיה? ולהעמיד דברי הרב לכה"פ מקושיא קמא שמא ביאר כמשכנות יעקב הנ"ל.

בהא. טעם נוסף כתבו ר"י ב"ר יקר והפרדס (שם) דלא כתיב על הים "עשייה" דנבריך "עושה בראשית".

לעומתם, ר"ד (פסקים נח:), ראב"ה (סי' קמ"ו), ומאירי³ (נט.) הביאו את ר' יהודה ולא סייגו, כך שלא מוכרח מה פסקו.

למה לפסוק כר"י?

בעירובין (פב.) איפלו אמוראי: לריב"ל כל מקום ששנה ר"י "אימתי" ו"במה דברים אמורים" אינו אלא לפרש דברי ת"ק, ולר' יוחנן "אימתי" לפרש ו"במה" לחלוק. אך אין התייחסות למקום שר' יהודה לא פותח בלשון הגבלת דברי ת"ק.

ומצינו עוד לר"י ב' לשונות: האחת "ר' יהודה אומר אף..." דזה פליג מסתמא דב' דיעות יש כאן. והשנית "ר' יהודה אומר" בסתם, דאמרינן נחזי אנן אי לפרושי ולאוסופי אתא או לפלוג (וכ"כ ט"ז א"ח סי' רנ"ה). והן אמת דיש דלכו"ע לא פליג, כגון גבי כתיבת תפילין לעצמו בחוה"מ (מ"ק יח:): דלית מ"ד אין הלכה כר"י ואפי' הטור, ויש שתתהפכה הדעות כגבי מדורת פחמין בגבולין (שבת כ.) דלהרמב"ם פליג את"ק ולהטור לא פליג, ובכל דוכתא שיער הפוסק כפי דעתו.

בדברי חמודות (על רא"ש ברכות פ"ט ס"ק ל"ז) הוסיף "דכל שנוכל לפרש דלא פליגי כדי למעט במחלוקת עדיף טפ"י".

ובאמת כאן מסידור לשון רה"ק במשנה נראה דלא פליג, ד"בזמן שרואהו לפרקים" דר"י הלכתא היא נמי לת"ק, וכן נקטו כל הפוסקים (מלבד הראב"ד, ה"ד בטור סי' ר"ח. ויש לדון אם רק גבי נס פליג או אכולהו ברכות הראיה) ע"פ הירושלמי (ה"ב).

ועוד, יש י"ג במשנה (ר"ף, רא"ש, ר"ד, ועוד): "ר' יהודה אומר... ברוך שעשה את הים הגדול, אימתי, בזמן שרואהו לפרקים" וכת' בשלטי הגיבורים (מג:): "הטור כתב שהם דברי יחיד ותמה על הרמב"ם שפסק כבעמוד (הר"ף), ולדעתי כי לא מלאו לבו לחלוק עליו, דאיפשר לומר כיון דבדברי ר' יהודה איכא 'אימתי' הוי כאילו בא לפרש ויכול להיות שהלכה כמותו ותפתר דברי ת"ק בימים קטנים". היינו מאחר ומילת "אימתי"

3. בחלק מדפוסי המאירי נהג המעתיק להביא אחר כל משנה את פה"מ לרמב"ם ואח"כ את דברי המאירי, וזה המובא בכמה דפוסים (נח:): "ואין הלכה כר' יהודה" שהוא אחד הנוסחאות בפה"מ לרמב"ם, אך אין אלה דברי המאירי.

מורה דהלכה כר"י שמא הלכה כמותו גם בפירוש דברי עצמו, ואע"פ שניתן לחלק בין "אימת" דפירוש ת"ק לפירוש דבריו, בצירוף סברא דלעיל יכון הדבר. ומ"מ הפוסקים דלא כר"י יאמרו דבלפרקים בלחוד מפרש לת"ק, בעוד על יה"ג היא דעת ר"י לבדו ופליג בהא, וכן ביאר הרשב"ץ (שם).
בכס"מ נתן טעם נוסף לפסוק כר"י מדשקלו וטרו אליביה, דבעינן בגמ' כמה הוא לפרקים אלמא הלכתא כוותיה. רק שאין מחוור דיו ושאלה במקומה - למה לגמ' לתפוס דברי יחיד? ועוד, שמא שקלו וטרו אליביה כדי לברר דעת ת"ק ב"פרקים" כדאשכחן בכמה דוכתי, וכן הקשו בכנה"ג (סי' רכ"ח הגהב"י) ובדברי חמודות (שם).
פסיקת האחרונים: כרמב"ם פסק השו"ע (רכ"ח) ורוב האחרונים, אך שו"ת משכנות יעקב (שם), חסד לאלפים (סי' רכה), וחיי אדם (ח"א כלל ס"ג) נקטו כהטור.

ב. מהו "ים הגדול"?

בלשון תורה, בכל מקום "ים הגדול" הוא ים תיכון כידוע. אין הכרח שכך הוא בלשון חכמים, אלא כל עוד אין סיבה לומר אחרת מסתמא כן הוא.

דיוק הרא"ש

כך השיב רבנו הרא"ש (שם): "וששאלת על הים הגדול שאו' במשנה שמברכים עליו ברוך שעשה את הים הגדול אם הוא ים אוקיאנוס או אם הוא הים הגדול שלנו שעוברים בו לארץ ישראל ולמצרים, יראה שהוא ים אוקיאנוס דוקא, אעפ"י שבלשון הכתוב נקרא ים שלנו 'הגדול' כי הוא גבול מערבי של א"י... מ"מ הכא משמע שהוא ים אוקיאנוס, מדקתני רישא על ההרים ועל הגבעות ועל הימים... והדר תנא ר"י אומר הרואה את הים הגדול... מדהזכיר ברישא ימים בסתם ופירש ר"י הים הגדול משמע דבים אוקיינוס מיירי, ולא פליג את"ק, דת"ק איירי בשאר כל הימים, דכמה ימים גדולים ישנם בעולם. ואתא ר"י למימר דים הגדול יש לו ברכה בפני עצמו, ות"ק מודה בהא, דאי ר"י הוה פליג את"ק ונאמר דת"ק כלל כל הימים וים אוקיאנוס בכלל אם כן הוי הלכה כסתמא דרבים, ולא ראיתי בפוסקים שפסקו דאין הלכה כר' יהודה. וגם הר"ם כתב דעל ים הגדול מברך שעשה את הים הגדול, הלכך נראה דדוקא בים אוקיינוס מיירי".

הרא"ש מתבסס על ב' הנחות: (א) ר"י מפרש לת"ק (ככל הפוסקים). (ב) כוונת ת"ק ב'ימים" גם לימים גדולים ("דכמה ימים גדולים ישנם בעולם"). וההכרח גורם לפרש ד"ים הגדול" דהכא אינו כלשנא דקרא.

אין לומר שלפי הרא"ש ימים קטנים ככינרת ודומיה לא איקרו 'ימים' ומשור"ה לא נעמיד לרישא בהם, דהא פשוט בכל דוכתא בלשון מקרא ובלשון חז"ל דאקרו הכי, וניתן לבאר את הנחה ב' בשני אופנים: **האחד** - הגם די ש עליהם שם 'ימים' מ"מ אין כוונת ת"ק אליהם, מאחר וקטנים לא שייך לברך עליהם "עושה בראשית". שאם כוונת ת"ק גם אליהם אין מרווח דיו - דמה הביאו להכרח זה? **השני** - אחר והמשנה דברה על כל מימי העולם, ונקטנו "הים הגדול" באחד ומיוחד, אי אפשר לפרש דקאי אים תיכון לחודיה כשיש ים אוקיינוס גדול ממנו.

הסברא באוקיינוס דווקא

עוד שנקטו כדעתו הם **האבודרהם** "הרואה את הים הגדול... פי' הים המקיף הנקר' אוקיאנוס ומתוך חשיבותו קבעו לו ברכה בפנ"ע", **והר"ע ברטנורא** "ים אוקיינוס שמקיף העולם". ונתנו טעם לדיוק הרא"ש, דדוקא עליו שייך ליחד עליו ברכה מאחר ומקיף את העולם.

ובחידושי הרד"ל (נד' ביטורון כרך ד' עמ' תקכ"ג) הוסיף: "אבל יה"ג שבתורה שבמערב א"י, נהי דנקרא גדול משום שהוא סמוך לא"י, וכמו דאמרינן פ' שבועת הדיינין (שבועות מז:): טעמא דקרי פרת נהר גדול [ולפי פשוטו שניהם נקראים גדולים לפי שהן הגדולים בימים ובנהרות שבעה הסובבים לא"י], אבל אין טעם לקבוע עליו ברכה מיוחדת טפי מימים אחרים הגדולים ממנו, ובפרט ים אוקיינוס".

עוד מסתבר לומר ד"ימים" הם דווקא גדולים, דבימים קטנים יש לומר דנתת דברין לשיעורין, מה מקרי ים ומה אגם או ביצה? בעוד בגדר 'גדול' אין נורא כ"כ שיטעה, דמ"מ לא יצא משם ים.

---

4. כמה דוגמאות: בלשון מקרא - "ים המלח" (בראשית יד), "ים כנרת" (יהושע יב), ו"ים יעזר" (ירמיה מח.), ומעצם לשון "ים הגדול" מכלל דאיכא ימים סתם. וגם בלשון חז"ל - אשכחן בכמה דוכתי "ימה של טבריה" ו"ימה של סודם" ועוד, ואם נפשך לומר שמות לואי הם ס"ס יחד הא איקרו ימים (ועי' בבא בתרא ע"ד:).

הקשיים בשיטה זו

אך לכאור' יש להעיר על דיוק רבנו הרא"ש ורבוואתא הנ"ל, מכמה פנים:
א. אם נניח דאע"ג דאקרו 'ימים' מ"מ מקטנותם אין להם חשיבות לברכה - מאי שנא מהרים, גבעות, ונהרות שיתכן ויותר קטנים? (וברא"ש לא מצינו הגבלת "נהרות" לד' נהרות בלבד כבכמה פוסקים)?

ב. בכל מקום בלשון חז"ל "ים הגדול" הוא ים תיכון, ודווקא כאן יהא שונה? בגמ' ב"ב (עד:): "כי הוא על ימים יסדה ועל נהרות יכוננה - אלו שבעה ימים וארבעה נהרות שמקיפין את א"י... ימה של טבריא, וימה של סדום, וימה של חילת, וימה של חילתא, וימה של סיבכי, וים אספמיא, וים הגדול"⁵, ובשבת (קטו). גבי רחיצה בימים סביבת א"י ואחד מהם הוא "ים הגדול", וכן הבינה הגמ' במשנה ממס' פרה (פ"ח מ"ח, נכפל במקוואות פ"ה מ"ד) שהובאה שם.

וכן הא דאמרינן בב"ק (צח). "הזורק מטבע של חברו לים הגדול" למה לברוח עם הדוגמא עד לאוקינוס ולא לקפוץ לים תיכון הקרוב? ועוד במכות (ד). "חבית מלאה מים שנפלה לים הגדול הטובל שם לא עלתה לו", ולגבי טבעת ע"ז שנתערבה בטבעות "ונפלה אחת מהן לים הגדול" (זבחים עד:), ורבים כאלו, ובתוספתות ומדרשים נמי מוכח הכי, כך שהדבר אינו מנוגד ללשנא דקרא לבד, ומה נשתנית משנה זו? כן הקשה במשכנות יעקב (שם).

ג. ואי משום דתנא אכל מימות עולם קאי, אדרבה, לכאור' מסתבר יותר לומר "הים הגדול" הוא אותו המוכר לנו בשמו דווקא, ואין דוחק כ"כ לומר דהוא הדין לאוקינוס.

ד. ואפילו פעמים שדברו על האוקינוס, נראה מלשון הדברים דקאי נמי אים תיכון, כגון במשנה בפרה הנ"ל כפירושה בבלי בשבת, וכן בספרי (עקב, לט) "ולמקוה המים קרא ימים, והלא ים אחד הוא יקוו המים מתחת השמים אל מקום אחד", מה תלמוד לומר 'ולמקוה המים קרא ימים'? מגיד שלא שוה טעם דג העולה מעכו לטעם דג העולה

---

5. ים אספמיא דהכא אין פירושו ים ספרד. לזיהוי המדויק של ימים אלה ולחילופי השמות במקורות המקבילים, ראה ב"ערוך השלם" לד"ר חנוך יהודה קהוט בערך "ים", ובקיצור מדבריו בהערות ר"ש באבר למדרש תהילים מזמור מ"ד אות ו'. וכנראה שחלק מאותם הימים נתייבשו במשך הדורות או נתפזרו מחמת שינויים טופוגרפיים.

מצידון...", ושני מקראות הללו ודאי באוקינוס נמי משתעו, ואעפ"כ השוו בינו לים תיכון, דאין חילוק ביניהם⁶.

ה. ויתרה מזו, מצינו דר"י בעצמו חילק בין ים הגדול לבין אוקינוס, דאיפלגו בגיטין (ה). עד אנה יחשב ים הגדול כארץ ישראל לעניין גיטין, ודעת ר"י ד"כל שכנגד א"י הרי הוא כא"י... והנסיך שבצדדין, רואין אותן כאילו חוט מתוח עליהן מקפלוריא ועד ים אוקיינוס ומנחל מצרים ועד ים אוקיינוס, מן החוט ולפנים - א"י, מן החוט ולחוץ - חו"ל", ואי בעי ר"י במתני' דברכות למפלג בין ים תיכון לים הגדול הו"ל למימר ים אוקיינוס? וכן הקשה במור וקציעה (סי' רכ"ח).

- ו. זאת ועוד, מסתבר לומר שתקנו ברכות על הדברים הקיימים בארץ ישראל, שכן לא שייך לתקן ברכה מיוחדת לדבר שהרואים מעטים ביותר⁸.
- ז. אין הבדל בראייה מצד האדם בין האוקיינוס לים התיכון, שניהם מים שאין להם סוף בעין האדם, ופחות מסתבר שיתקנו ברכה מיוחדת בגלל הידיעה גרידא⁹.
- ח. ועוד, דרך חז"ל לתפוס לשנא דקרא בברכות¹⁰, וההבנה שרמזו בלשון הברכה לקרא ד"הים הגדול" בעוד הכוונה לדבר אחר, אינה מרווחת כ"כ.

-
6. וכדברינו כ' בתפארת ישראל (בועז) על המשנה בפרה שם (אך במקוואות פירש באופן נוסף כדברי הרא"ש).
  7. אין הדברים סותרים לאמור לעיל, שנקיטת שם 'אוקיינוס' היא רק לזיהוי מקום כמו "ימה של צידון" שאין הכוונה לשלילת חלקה מהים הגדול. ר"ל, שלחלקו הגדול של הים בפנ"ע נקרא "אוקיינוס", ואם נרצה לכלול כל הימים נאמר "ים הגדול" (א"נ דבלשון תורה הכל מקרי "ים הגדול").
  8. שרק בודדים מהסוחרים המפליגים ראוהו. עוד מסתבר דדוקא בא"י תקנו דזו ברכת שבח והתפעלות, ואם תקנוה על חוץ לארץ בלבד הרי שיש בדבר פגם (עי' ב'אוצרות ארץ חמדה' לר"מ צוריאלי זצ"ל עמ' 47 מקורות לדבר).
  9. ומ"מ ניתן להשיב שבחווית האדם יש הבדל - ים תיכון מוקף יבשה מכל כיון, וגם המפרש שם היבשה קרובה, בעוד אוקיינוס הוא מים שאין להם סוף כפשוטו ונכרת בו הרבה יותר גדולת הבורא, במיוחד המפרש שם פחדו גדול.
  10. כגון "על פירות האילן אומר בורא פרי העץ" דאילן לשון חז"ל הוא וליתא בקרא להן בלשון ארמי, ר"פרי העץ" קרא הוא. וכן "על פרות הארץ בורא פרי האדמה" ד"פרי האדמה" קרא הוא, וכן "המוציא לחם מן הארץ" דהוא נמי קרא, ועוד ברכות רבות (ראה באבודרהם ברכות השחר שכתב מזה) וע"ע ברכות (י"א:).

פירוש הרא"ש בפרה

אלא דיל"ע מפירוש הרא"ש לפרה שם, דאיפלגו התם "כל הימים כמקוה שנא' ולמקוה המים קרא ימים דברי ר"מ, ר"י אומר הים הגדול כמקוה לא נאמר ימים אלא שיש בו מיני ימים הרבה". נח' גבי מה דבעי טהרה במים חיים אם כשר במי ים, לר"מ הכל פסול, ולר"י רק ים הגדול פסול.

ודאי איפלגו נמי בים אוקינוס, דהא קרא ביה משתעי, רק דהרא"ש בפירושו כתב "ור"י סבר דוקא מי אוקיינוס שנקוו לתוכו כל מי בראשית נקרא ים דכתיב ולמקוה המים קרא ימים... שיש בו מיני ימים הרבה שאינו דומה טעם דג העולה בעכו לטעם דג העול' באספמיא".

ואשתומם על המראה, דאי אוקינוס דוקא קאמר ולאפוקי תיכון, מה לו לעכו וצידון? ואי אוקינוס לאו דוקא, ה"נ ה"ל למידק "ימים" כלפי "ים הגדול" ומה חילוק איכא בין מתני' דברכות לזו דמוקי לה נמי בים תיכון? לכאו' מקורו מספרי הנזכר, והתם נמי מוכח בעליל דאים תיכון קאי?

ושמא לא נחית הכא לדיוקא, או דלא דק וקושטא דמלתא קאמר דמשו"ה אקרי אוקינוס ימים לר"י הגם דכן הוא בים תיכון¹¹, ואולי אכן חזר בו מהבנה זו (אך מל' דוקא מי אוקיינוס" לא משמע כן). ואם אכן חילק בין אוקינוס לים תיכון יש לשאול: נהי דגבי ברכה ל"ש דין "השקה", ואין לדמות לתערובת איסור במשקין שהכל מעורב, אך גבי טהרה למה לא ישוו בדיניהם אם נשפכין זל"ז? [ומה דאשכחן דחבית שנפלה ליה"ג קאי וקימא (מכות ד.) היינו לאותו הזמן, ולאחמ"כ ודאי אפשר לטבול שם].

דעת הרמב"ם

בכל דבריו הקדושים במשנה התורה עולה ברור ד"ים הגדול" הוא נמי ים שלנו, כבהל' גירושין (ז, י): "הנהרות שבא"י והננסין שבים הגדול שבתוך התחום שלא"י הרי הן כארץ ישראל", ובמלכים (ה, ז): "ומותר לשכון בכל העולם חוץ מארץ מצרים, מן הים הגדול ועד

---

11. ובה"ה כן מצאתי לרא"ם (בראשית א, י) בביאור רש"י, ומ"מ דוחק לבאר כך בספרי, ולענ"ד הפטט כדברנו בס"ד.

המערב ארבע מאות פרסה על ארבע מאות פרסה כנגד ארץ כוש וכנגד המדבר, הכל אסור להתישב בה", ועוד¹².

וכ"נ ברבנו יונה (מב:): "הרואה את הים הגדול... לפי שיש ימים קטנים שהם כמו שוליות שנפרדים מהים הגדול, לפיכך אמר בפירוש על הים הגדול שעל אותו בלבד מברך ברכה זו", וברבי אברהם בן הרמב"ם (המספיק פ"ל) "ועל הים המלוח הגדול והוא ים המערב, וים סוף המתקשר עם תימן והודו מברך עליו בראותו אותו לאחר שלושים יום בא"י אמ"ה העושה את הים הגדול" וכן עולה לפי ביאורנו בס"ד בספר הפרדס. ובנוסף, דברי הרא"ש חידוש הם - וכל הפוסק כר"י וסתם בביאור 'ים הגדול' בפשטות ים תיכון בכלל.

ויתרה מזו, אפי' אשכחן למאן דנקט "אוקינוס" בסתמא ולא פירש טעמו (ביחוד אם נודע דלא חזי לדברי הרא"ש) לא מוכח שסבר כרא"ש, שכן מצינו בתרגום יונתן (במדבר לד, ו): "ותחום מערבא ויהוי לכון ימא רבא אוקיינוס ותחומיה" וראה בראב"ן (סי' נ"ד) ובראב"ה (ח"א סי' קס"ז) שקראו לתיכון אוקינוס בהקשרים שונים, וכמ"ש לעיל דחכמים השווים זה לזה.

הקשיים בשיטה זו

א. אם המשנה דברה על כל מימות העולם, הרי דוחק לומר ש'הים הגדול' הוא ים תיכון, בעוד איכא אוקינוס דגדול טובא? ונראה להשיב דמלשון 'הים הגדול' נשמע יותר

---

12. ומה דנקט בפה"מ דפרה "ים המקיף" וכוונתו לאוקינוס, ודאי דלאו דוקא לאפוקי תיכון קאמר, אלא משום דביה משתעי קרא. במקומות נוספים שנקט "הים הגדול" עדיין ניתן לומר ד"לשנא דקרא נקט" כגון בהלכות תרומות (א, ז), אך בהנ"ל פחות נח לומר כן.

יש להעיר שנשאל הרמב"ם (קפ"ד): "המותר ליטול ידים ממי הים המלוחים בכלי או זה פסול? וכיצד דין הנוסע בו, האם צריך טבילה דוקא או נוטל ויוצא? והאם דינו בברכה כדין הימים או הים הגדול? וכן נקעי הים היוצאים מן הים המתוק, האם דינו בברכה כדין הנהר?.... התשובה... והנוסע בים יטביל ידיו בים או יטול במים הראויים לשתייית בהמה וזה אין לפקפק בו. ונקעי הים המתוק כים המתוק...." ולא פורש לי מדוע דילג הרמב"ם על שאלה זו, שמא לא הבין כונת השואל דהא ים המלוח הוא ים הגדול? (בעוד ככל הנראה כוונת השואל דאוקינוס הוא יה"ג, וא"כ הרי מצינו כיון חשיבה זה קודם הרא"ש), ואח"ז ראיתי שיש שכלל לא גרסו גם לשאלה.

לדייק הים הגדול והמוכר לנו ושכן הוא בלשון מקרא וחז"ל, ואי קשיא אוקינוס - אין דוחק לומר שהוא הדין, ובמיוחד שמצינו שחכמים השווים זה לזה.

ב. ובעניין "נתת דבריך לשיעורין" האמור לעיל, נראה פשוט שהכל לפי התפעלות האדם דומיא דהרים גבעות ומדברות, וכי משערים במטרים לגובה או למרחק? ומסתמא אכן נצטרך ים שלא ייבש בימות החמה, ושיקרא בלשון אנשים "ים" ולא שלולית וכדו'.

ים תיכון, לאפוקי אוקינוס?

הרא"ש הבין ש"ימים" דרישא הם ימים גדולים, ולפה"א בס"ד נראה דרישא קאי נמי אימים קטנים. אלא דמצינו באחרונים אופן שלישי לביאור "ימים" דרישא:

אכן "ים הגדול" הוא ים שלנו כלשנא דקרא, וטעם שקבעו עליו ברכה אינו משום גדלו לבד, דעל אוקינוס נמי נברך "עושה בראשית" - אלא משום דגדול הוא מכל מימות א"י, ותקנו ברכה מיוחדת לחלוק כבוד לא"י שזהו ים הגדול ביותר שבה, הגם די ש ימים גדולים טובא בשאר העולם. כן ביאר במור וקציעה (שם) בריש דבריו, וכן ביארו הפוס' שחששו לדעת השו"ע וכתבו לברך על אוקינוס "עושה בראשית", כמו ערוה"ש (רכ"ח), והתשובות והנהגות (ח"ג סי' ע"ו).

אבל לענ"ד יותר מרווח לומר כנ"ל, ודכן מוכח מכמה דוכתי, ודמצינו שהשוו בין אוקינוס לתיכון, ואכן גם במור וקציעה הסיק לבסוף כך, ולעולם גם אוקינוס דינו בברכה כים הגדול. ועוד דחה סברא זו בספר גט פשוט (קכח, מו) מתרי טעמי עיי"ש.

הנכלל ב"ים הגדול"

העולה בס"ד דים תיכון ואוקינוס כים הגדול לברכה, ויש לברר: א) מה דין ימים המשיקים לים הגדול ואוקינוס, קטנים וגדולים? ב) מה דין ימים גדולים (ויש יותר מא"י בגדלם) שאין משיקים ליה"ג ולאוקינוס? אכן כבר כתב הרא"ש "דכמה ימים גדולים ישנם בעולם" ומברכינן עליה עושה בראשית, וכן ים תיכון משיק לאוקינוס ואעפ"כ חילק ביניהם, הדיון אליבא דהרמב"ם.

לכאו' אין הדבר תלוי בהשקה ליה"ג, דל"ש לומר "סדנא דארעא חד הוא" בברכות הראיה, ואין להשוות לדיני טהרות ואיסורי מאכלות דבמשקין הכל מעורב, אלא תלי בגודל הים כנראה לעין האדם. וכן ימים אלה לבדם אקרו יה"ג במפורש, ומאן גלי לן דה"ה לימים שאינם משיקים?

מאיךך י"ל מאחר וחובר לאוקינוס הכל הוא אותו ים שנרקעה הארץ עליו, ומה דאקרי יה"ג הוא רק משום גודלו ולא מטעם מיוחד, וה"ה לשאר ימים גדולים וא"צ שיתחברו לאוקינוס או תיכון.

רבנו יונה (שם) כתב "לפי שיש ימים קטנים שהם כמו שלוליות שנפרדים מהים הגדול, לפיכך אמר בפירוש על הים הגדול שעל אותו בלבד מברך ברכה זו" ומשמע שהים הגדול הוא אחד, האוקינוס והחומר לו.

וכן ר"א בן הרמב"ם המובא לעיל כתב שגם על ים סוף מברכים, רק שניתן לבאר דבריו בב' אופנים: (א) דייק לומר "המתקשר עם תימן והודו" החלק הגדול שבו דדמי לה"ג, בעוד על אצבעותיו המקיפות לחצי האי סיני אין לברך כי אם עושה בראשית שהן חיבור לחיבור ולא ניכר שהן חלק מיה"ג (וגם בתורה נקרא בשם אחר). (ב) לא בא לשלול חלקים אלה, ומה דנקט "המתקשר וכו'" הוא אגב אורחא (ומה דאקרי בשם אחר, מצינו כמו כן ים יפוא"). וכן מצינו שים שעברו בו עם ישראל מקרי "ים הגדול" (עי' אדר"נ פ"ב, ותנחומא ואתחנן סי' ר').

ובספר התרומה (שבת סי' רמ"ב, ה"ד במג"א רכ"ח סק"א) כתב שים הגדול הוא המקיף את ארץ אנגליה, והמעין בלשונו (מאחר ודבריו בענין רחיצה, והאחרונים קישרו את הדברים) יראה שכוונתו להגדיר ש"ים הגדול" היינו אוקינוס וכדעת הרא"ש ולאפוקי ים תיכון. וכידוע במפת העולם גם בה יש לשון ים גדולה כעין ים סוף, ומ"מ אינו הדין לים התיכון שהוא גדול ומשמעותי, ביחס ללשון זו הטפלה לאוקינוס.

ובבואנו לרבנן בתראי, חזינן להרב מור וקציעה (שם) דאכן פשיטא ליה דכל ים החובר לאוקינוס מקרי ים הגדול לברכה [פשט"ל בסברא, דלדינא חשש מעט: "אף על פי שכך נ"ל ברור שכן הוא בלשון המשנה... מכל מקום צ"ע כי לא מפני שאנו מדמין נעשה מעשה" ומ"מ סיים "המברך גם על הימים הגדולים שזכרנו לא הפסיד"], ודייק מרבנו יונה ומסה"ת הנ"ל, ואפי' על ימים הגדולים על אף שאין מחוברים (כים הכספי).

ונראה דאכן ימים כסוף וים אנגליה הרי הם בכלל ברכה, שאוקינוס מקרי ים הגדול וכל הנשלח ממנו. אבל הכספי ודומיו שאינם חלק מים שנרקעה הארץ עליו ואינם חלק מים אוקינוס - ברכתם עושה בראשית, דנתת דבריך לשיעורין דעד היכן מקרי "ים הגדול"? ועוד שלשון "ים הגדול" מורה על אחד מיוחד ולא כל ים גדול שהוא (וכדחק' בדברי חמודות שם ע"ש), ומ"מ ודאי שחיבור ע"י נחל לא מקרי חיבור.

ג. פסיקת האחרונים

דעת השו"ע

בשו"ע פסק (רכ"ח, א'): "על ימים ונהרות הרים וגבעות ומדברות אומר בא"י אמ"ה עושה מעשה בראשית. ועל הים הגדול, והוא הים שעוברים בו לארץ ישראל ולמצרים אומרים ברוך אתה ה' אמ"ה עושה הים הגדול". מדנקט לשון השואל המובא בשו"ת הרא"ש משמע דס"ל כרמב"ם.

אלא בבואנו ביתה יוסף, נמצא לשונו מגומגמת: "ואח"כ מצאתי להרא"ש שכתב בתשובה, ושאלת על הים הגדול שאומר במשנה שמברכין עליו ברוך שעשה את הים הגדול הוא ים אוקיאנוס והוא הים שלנו שעוברים בו לא"י ולמצרים יראה שהוא ים אוקיאנוס דוקא..." וכן העתיק בכס"מ (י, יד). בכל מקרה מהמשך התשובה א"א להבין את דעת הרא"ש שמדבר על ים תיכון, וע"כ כוונת השואל לחלק בין הימים (וכ"מ מסידור לשונו בב"י שהבין דרבנו יונה פליג עליה), רק יל"ע מה פסק השו"ע וכמי? ומצינו שלושה ביאורים:

א) בדברי חמודות (פ"ט סי' י"ג) הביא דהשו"ע הבין את הדברים באופן אחר: הנחת היסוד שאוקינוס הוא ים הגדול שעוברים בו לא"י, והרא"ש נשאל האם זה הוא דווקא ים הגדול לברכה, או דה"ה לכל ים גדול שבעולם? וענה שהוא דווקא ים אוקינוס של א"י. ונמשך אחריו המג"א בהבנת השו"ע (סק"א) ועוד אחרונים. ואין מחוור דיו, וכמו שהרבה הד"ח עצמו לשלול הבנה זו ברא"ש (עי"ש), ולא ייתכן שהבינה כך השו"ע באופן כה דחוק.

ב) בפרישה (ס"ק ג) צידד דאכן פסק כרא"ש מדנקט לשון התשובה, והבינה כראוי שכל המעיין בה יחזה דבעינן להגיהה (במקום "הוא הים" י"ל "או הים"), ועל לשונו בשו"ע כתב: "וע"פ זאת ההגהה וכן משאר לשון התשובה פשוט שפסק שעל הים שעוברים בו לארץ ישראל ולמצרים שאין מברכין עליו ברכה זו, והבית יוסף (בשו"ע) אגב ריהטא לא דק".

ג) ויש שנקטו שאכן כוונת התשובה ברורה ואפ"ל לגי' הב"י, ואם אעפ"כ העתיק בלשון זו משמע דהכי ס"ל דווקא, וז"ל הרב מור וקציעה: "ואני אומר אשרי מי שחושדין אותו ואין בו, ולחנם טרח בל"ח בבאור תשובת הרא"ש, שהרי היא מבוארת כן לפנינו בהעתיקת הב"י, עם שנפלו בו טעיות הדפוס דמוכחי טובא וצ"ל כמ"ש לעיל (כהגהת הפרישה), וח"ו שיטעה רבינו בהבנתה והיא פשוטה לתינוקות שכן היא דעת הרא"ש דים הגדול האמור כאן הוא ים אוקיינוס, ומה שלא פסק בש"ע כמותו אין לתפוס אותו על

זה, דבהא לא ס"ל להרב"י כוותיה, אלא כרמב"ם ז"ל... והוא דבר המצוי מאד בש"ע שסתמו נמשך אחר דעת הר"מ ז"ל אע"פ שלא ביאר נטיית דעתו בב"י...". וכ"כ הגר"א ד"ה והוא), עולת תמיד (סק"א), ערוה"ש (סעי' ד'), כנה"ג (הגהב"י), הגרע"י (חזו"ע ברכות עמ' תס"ז) ועוד.

למעשה

אחרונים רבים פסקו כדברי הרא"ש, ביניהם: הגר"א (שנות אליהו), פמ"ג (אש"א סק"א), מג"א (שם), מגן גיבורים (סק"ב), משנ"ב (סק"ב), הגרש"ז (הליכר"ש פכ"ב אות כ"ט, ובדירשו מובא בשמו דעל ים התיכון יאמר תו"כ דיבור "שעשה את הים הגדול"), הגר"ש אלישיב (הערות, נד.), הברכת ה' (ח"ד פ"ג סעי' ב'), ועוד אחרונים רבים פסקו כך מספק. ויש"כ לברך גם על האוקיינוס "עושה בראשית" מספק, כערוה"ש (שם), והתשובות והנהגות (ח"ג סי' ע"ו). ומאיזך, לא מעטים הפוסקים כרמב"ם, ביניהם: מור וקציעה (שם), החיד"א (חיים שאל ח"א סי' ל"ט), כנה"ג (שם), מהר"ם בן חביב (גט פשוט, סי' קכ"ח ס"ק מ"ו), ועוד. וכן מפוסקי זמנינו הגרע"י (חזו"ע, ברכות עמ' תס"ז) והגר"מ צוריאל (במאמר שכתב) זצ"ל, ולהבדיל בין החיים לחיים כן דעת מורנו רה"י שליט"א (בתשובה) וכ"פ הגר"ד ליאור (שו"ת דבר חברון חאר"ח סי' ר"ט). ובהלכה ברורה (סעי' ב') העלה דהמברך על הים התיכון טוב לסמוך תכף "עושה מעשה בראשית".